



Stinkende gouwe

De gemiddelde temperatuur van de maanden januari tot maart lag een stuk hoger dan normaal waardoor de natuur een aantal weken voor ligt op schema. Zo arriveerden de boerzwaluwen twee weken vroeger dan vorig jaar. Een zwaluw maakt de lente natuurlijk nog niet. Het is nog altijd mogelijk dat het vriest in april. Maar de zwaluw kondigt wel de komst van onze plant aan. Sterker nog: de groei, bloei en verwelking van deze plant valt samen met de komst en het vertrek van de zwaluwen. Ik heb het over stinkende gouwe!

● Naam onder de loep

De Latijnse naam van stinkende gouwe is *Chelidonium majus*. De plant behoort tot de Papaverfamilie en kent ook een hele reeks volksnamen zoals goudkruid, goudwortel, zwaluwkruid, wrattenkruid, ogenklaar,... De oorsprong van deze namen moeten we terugzoeken in het vroeger gebruik van de plant en oude volksverhalen.

Chelidonium zou afkomstig zijn uit het Latijn waar het 'hemelse gave' betekent. Dit duidt op de geneeskrachtige werking van de plant. Ook dachten alchemisten met het plantensap goud te kunnen maken. Maar het zou ook kunnen komen van het Grieks 'Chelidon' dat 'zwaluw' betekent. Daarvoor zijn meerdere verklaringen.

Een ervan is het volgende: Dioscorides en Plinius beweren dat het gele sap door de zwaluwen aan hun blinde jongen werd gegeven om deze ziende te maken. Het sap werd dan ook gebruikt als oogwater om oogziekten te behandelen. *Majus* (Latijn) betekent groot en diende om het verschil aan te duiden met de oude naam voor speenkruid (*Chelidonium minus*). Een plant die we nu volop in bloei aantreffen. De Nederlandstalige naam verwijst naar de slaperig makende geur van de plant en naar het goudgele plantsap (goud = gouwe).



PORTRET STINKENDE GAUWE

● Portret

De plant kan 20 à 80 cm hoog worden. Bij beschadiging lekt er een oranjegeel melksap uit. De wortels zijn roodbruin en vezelig. De lichtgroene bladeren staan verspreid op de rechtopstaande, behaarde en vertakte stengel. Elk blad is diep ingesneden tot 5 à 7 ovaalvormige deelblaadjes die op eikenbladeren lijken.

De bloemen hebben vier ronde kroonbladeren, één stamper en veel meeldraden. De langwerpige vruchten lijken op houwen maar zijn in feite dopvruchten met daarin kleine, zwarte zaadjes met een mierenbroodje aan. Mieren zijn hier dol op en helpen zo de zaden te verspreiden.

● Zintuiglijke kennismaking

Stinkende gouwe is een plezier voor het oog met zijn felgele, fragiele bloemen en zijn lichtgroene bladeren. Maar let op wanneer je de plant zou plukken, er komt dan een felgeel oranje vloeistof uitgelopen dat bruin verkleurt wanneer het opdroogt.

● Gebruik en eigenschappen

Stinkende gouwe is sinds eeuwen gekend voor zijn medicinaal gebruik. Vandaag de dag nog wordt zijn sap gebruikt om wratten, likdoorn en eelt te laten verdwijnen. Ik herinner mij zelf nog levendig dat ik als kind in een donkere woonkamer zat bij een oud vrouwtje.

Ze zei een gebed op, slingerde met een paternoster rond en deed vervolgens een oranje vloeistof op de wrat aan mijn vinger.

Nu blijkt dat geen hocus pocus te zijn geweest maar gewoon het plantensap van stinkende gouwe. Volgens de Signatuurleer diende het gele sap (dat aan gal doet denken) om aandoeningen aan de lever te genezen. Bij de signatuurleer geloofden men dat God de planten zo geschapen had dat je aan zijn uiterlijke kenmerken kon zien waarvoor de plant diende.

Dat houdt wetenschappelijk geen steek maar omgekeerd natuurlijk wel. Zo zou het kunnen zijn dat bepaalde uiterlijke kenmerken van een plant als een geheugensteuntje dienden voor zijn toen gekend medicinaal gebruik.

De plant blijkt nu werkelijk stoffen te bevatten die een geneeskrachtige werking hebben op de lever, huidaandoeningen en zelfs de darmen. Toch zou ik hiermee niet experimenteren. De plant is giftig en een grote dosis kan dodelijk zijn!

● Ecologisch nut

Stinkende gouwe houdt van voedselrijke grond en volgt de mens dan ook op de voet. We vinden haar terug langs muren en rotsspleten, op braakliggend land, in tuinen en parken. De plant groeit goed in de zon en halfschaduw.

De zaden van de stinkende gouwe bevatten een mierenbroodje. Hierdoor worden de zaden door mieren verzameld en naar hun mierenhoop getransporteerd. Het mierenbroodje wordt bewaard en het zaadje wordt buitengegoid.

Zo komt het dat stinkende gouwe vaak rond mierenhopen groeien. Voor de hulp bij de verspreiding van zijn zaden krijgen de mieren een lekkernij in de plaats!

Verhalen en legendes

Verbannen én geliefd, stinkende gouwe heeft het allemaal meegemaakt! In het begin van de Middeleeuwen had de plant een negatieve reputatie door zijn giftige kleur van het plantensap. De legende gaat dat nadat de slang Eva had verleid om van de appel te eten, hij gedoemd werd om over de aarde te kruipen. Hij spuugde driemaal zijn vergif op de grond en uit dit speeksel werd het bilzekruid, doornappel en stinkende gouwe geboren.

Alle drie extreem giftig! De naam Devil's milk (duivelsmelk) illustreert dit mooi. Daarna werd ze een beschermde plant omdat ze heksen en handhavers van de wet op een afstand hield en door zijn heilzame werking werd de plant zelfs als mariaplant gebruikt. Zo wordt de plant ook afgebeeld in 'De aanbidding van het Lam Gods' van de gebroeders Van Eyck. Zo zie je maar van duivelsplant tot mariaplant (tot onkruid?), het lot kan verkeren.

Kruiden en hun verborgen verhalen*

Zoals het voorbeeld van stinkende gouwe toont: achter elke (kleine) stoeplant schuilt er een schat aan verhalen!



(*) Het project 'kruiden en hun verborgen verhalen' kwam tot stand met de steun van Leefmilieu Brussel in het kader van de projectoproep 'Natuur in de stad' en met de samenwerking van de Brusselse bibliotheken.

BRONNEN

- Guide des escargots et limaces d'Europe: identification et biologie de plus de 300 espèces. Kerney, M.P. Et Cameron, R.A.D. (1999). Delachaux et Niestlé. 370 pages.
- How to be Sluggish. Burton, D.W., (1982). Tuatara: Volume 25, Issue 2.
- Vijver, sloot en plas. Scheffer, M. & Cuppen, J. (2006). Tirion uitgevers. 237 pagina's.